

Boekbespreking: Stachel und Staat

Theo Peeters

Michael Ohl, 2018. Stachel und Staat. Eine leidenschaftliche Naturgeschichte von Bienen, Wespen und Ameisen. - Droemer Verlag, 336 pp. ISBN 978-3-426-27749-2; Prijs: 39,99 euro.

Via facebook was dit nieuwe boek bij mij al een keer langsgekomen en toen we dit jaar onze zomervakantie in Freiburg doorbrachten heb ik het dan ook meteen gekocht. Een extra vakantieboek waarin ik tijdens de 30+ dagen gretig heb zitten lezen.

Stachel und Staat oftewel vrij vertaald angel en volk; een mooie statige titel voor een boek; een titel die tevens duidt op het begin en eind van de evolutionaire weg die afgelegd is binnen bepaalde groepen van de angeldragers die centraal staan in dit boek.

Het boek begint met een inleiding over 'Leidenschaft. Von der Poetik des Sammelns und ungehobenen Schätzen'. Leidenschaft is het Duitse woord voor passie en als je dit woord in je ondertitel en inleiding gebruikt moeten de vonken er ook een beetje vanaf spatten, toch? Oordeel zelf als je het boek leest; ikzelf zal hier straks nog even op terugkomen.

Na de inleiding is het boek verdeeld in 9 hoofdstukken. De titels van de hoofdstukken zijn kort en krachtig en de onderwerpen die aan de bod komen zijn als volgt verdeeld.

1. Annäherung. Von der Wüste in die Sammlung.
2. Vielfalt. Von Evolution und Manigfaltigkeit.
3. Entdeckung. Von Wespenbeschreibern und Bienenbeobachtern.
4. Verwechslung. Vom Warnen, Tauschen und Nachahmen.
5. Verführung. Von Bienen und Blüten.
6. Raum. Von der Vielfalt der Nestarchitektur.
7. Staat. Vom Vorteil des Zusammenlebens.
8. Schmerz. Von Stacheln und Giften.
9. Perspektiven. Von Natur und Mensch.

Het boek besluit met een woord van dank, een lijst met referenties per hoofdstuk, een register en een toelichting per gebruikte foto.

Het boek is stevig gebonden, duidelijk vormgegeven en rijk geïllustreerd met foto's en tekeningen, platen uit veelal oude boeken, en leest daardoor prettig.

Het meest opvallende bij een eerste scan, het doorbladeren van het boek zijn de illustraties en met name de twee katernen met macrofoto's tussen de hoofdstukken; daarover eerst enkele opmerkingen. De foto's zijn gemaakt door Bernhard Schurian. Macrofoto's van vooral wespen met een pikzwarte achtergrond, al eerder gezien ergens op een beeldscherm of boek, maar ik weet niet meer waar. Sommige foto's vind ik indrukwekkend, ware kunstwerkjes. Mijn favorieten zijn de mierwespen van het genus *Dasydytilla*. Andere foto's vind ik duidelijk minder fraai zoals de honingbij *Apis mellifera* en de heizijdebij *Colletes succinctus*. In totaal worden in de twee katernen van 48 taxa foto's getoond. Met een verdeling van 6 mieren, 7 bijen en 35 wespen ligt het zwaartepunt van de foto's, en overigens ook van de tekstdelen, duidelijk bij de wespengroepen; niet verwonderlijk voor een (graaf-)wespenunderzoeker zoals Michael. De meest taxa staan eenmaal op de foto, sommige taxa zijn meermaals opgenomen zoals *Stictia carolina* waarvan vier foto's zijn opgenomen; vraag me niet waarom!

Een enkele keer staan zowel man en vrouw van dezelfde soort op de foto, soms staat niet vermeld of een vrouw of een man is afgebeeld. Van de 20 wespenfamilies (inclusief mieren) genoemd in hoofdstuk 2 over diversiteit zijn foto's van slechts 9 families opgenomen. Gewone soorten zoals *Paravespula germanica* en *P. vulgaris*, *Formica rufa*, *Lasius niger* of *Anoplius viaticus* ontbreken, en helaas ook soorten die in de tekst extra aandacht krijgen. De overige foto's en illustraties in het boek zijn o.a. oude platen uit oude boeken (17^e, 18^e, 19^e eeuw), waar geen auteursrechten meer op zitten, van collega's of studenten van de auteur; twee foto's zijn van de auteur zelf. De macrofoto's zijn mooi maar verder niet spannend of slechts illustratief voor een enkel hoofdstuk in het boek. Voor een meer functionele toepassing in de verhalen, van allerlei gepassioneerde momenten van de auteur zelf en van de mensen die hij heeft ontmoet had ik liever foto's gezien. Bijvoorbeeld van het uitgraven van een honingmier (*Myrmecocytus*) of van de meest pijnlijk stekende mier *Paraponera clavata* of van de onderzoekers Arnold Menke en Justin Schmidt. Wat mij betreft had de afstemming van foto's en tekst in het boek beter en functioneler en met meer passievolle beelden kunnen worden uitgewerkt.

De afzonderlijke hoofdstukken van het boek zijn ook los van elkaar te lezen want het is geen doorlopend verhaal. Wel zit er een opbouw in de volgorde van de verschillende hoofdstukken. Mijn

gevoelens gedurende het lezen van de hoofdstukken laat ik in de volgende zinnen opborrelen. In de eerste drie hoofdstukken herkende ik de passie, was ik nog nieuwsgierig en bedacht zelf nog uitstapjes die ik interessant had gevonden. Zo zou in hoofdstuk 1 een bespreking met kaart- en fotomateriaal van bezochte 'woestijngebieden', de hotspots van veel angeldragende wespen, een prachtig onderwerp zijn geweest om verder uit te werken. Nu komt dit onderwerp slechts op enkele bladzijden in hoofdstuk 1 ter sprake omdat de graafwespen-specialist Arnold Menke daar in de buurt woont en heeft gewoond op een naamgenoot van Michael Ohl die daar heeft geleefd. Hoofdstuk 3 is een samenvoeging van verhalen van gepassioneerde voorgangers uit vroegere eeuwen en een enkele collega uit de huidige tijd. Velen van hen staan in dit hoofdstuk enkele bladzijden in de belangstelling zoals o.a. Christ (1739-1813), Kohl (1865-1924), Handlirsch (1865-1935), Cockerell (1866-1948), Friese (1860-1948), Forel (1848-1931), von Frisch (1886-1982). Ietwat teveel alleen Duitstalige voorgangers! De 'blauwe bijbel' van Bohart & Menke wordt genoemd maar de 'bijbels' van de mieren en bijen ontbreken. Na hoofdstuk 4 kreeg ik de neiging om het boek weg te leggen. In hoofdstuk 5 en 6 heb ik me door de talrijke opsommingen van o.a. nesttypen geworsteld en in hoofdstuk 7 begon ik weer nieuwsgierig te worden. Hoofdstuk 8 over 'pijn', grotendeels opgehangen aan onderzoek van Justin Schmidt, vond ik een interessant onderwerp en hoofdstuk 9 vooral over het 'grote insectensterf' een wat merkwaardige uitleiding voor dit boek. Al krijgt het boek nog een persoonlijke kleur in de laatste paragraaf over 'Leidenschaft und Neugier' als we lezen dat het boek is opgedragen aan de overleden jongere zus van de auteur. Frauke Ohl werkte aan de Universiteit Utrecht op de faculteit Diergeneeskunde als hoogleraar Dierenwelzijn en Proefdierkunde en stierf begin 2016 op 50-tig jarige leeftijd; veel te vroeg voor een mensenleven! Michael wijdt een paar mooie zinnen aan hun relatie.

Kortom: ik had na de inleiding en eerste hoofdstukken een meer persoonlijke kleur, passie door het boek heen verwacht. Wat heb je gezien en meegemaakt op je verzamelreizen, bezoeken aan de verschillende wespen-hotspots. Maar ook eigen analyses van woestijnen en (graaf-)wespengezelschappen, aangevuld met eigen meer functionele en passievolle foto's zou het lezen m.i.

nog een stuk aangenamer hebben gemaakt en het verhaal samenhangender. De mieren en bijen weglaten? Ook geen gezeur over Maja de bij, want die paden leiden af van jouw eigen wespenverhalen. Daar ligt je passie! Misschien is dat (te)veel gevraagd. Daarvoor moet je naast taxonoom toch ook een beetje etholoog en ecoloog zijn en tevens de gepassioneerde momenten van jezelf, je collega, mede-onderzoeker of voorbijganger bij je onderzoek, in het verhaal betrekken in woord en beeld. Een kwestie van groei, ouder worden...?

Alles bij elkaar een mooi, stevig, leerzaam en vlot geschreven boek. Een aanrader voor eenieder met liefde voor insecten en voor allen met voorliefde voor angeldragers. Michael van harte proficiat met dit tweede boek, ik ben nieuwsgierig naar een volgende.